

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-6-7>

Парфьонов Г. В.,

*аспірант кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»,
приватний виконавець виконавчого округу Одеської області*

ДОКУМЕНТУВАННЯ ДЕРЖАВНИМИ ТА ПРИВАТНИМИ ВИКОНАВЦЯМИ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ ПОЗА ВИКОНАВЧИМ ПРОВАДЖЕННЯМ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

DOCUMENTATION BY PUBLIC AND PRIVATE ENFORCEMENT AGENTS OF LEGAL FACTS OUTSIDE EXECUTIVE PROCEEDINGS: EUROPEAN EXPERIENCE

Дана наукова стаття присвячена здійсненню порівняльного аналізу та визначенню спільних рис процедури документування фактичних обставин судовими виконавцями поза виконавчим провадженням у деяких європейських країнах, таких як Франція, Бельгія, Литва, Польща та Молдова.

Проаналізовано положення чинного законодавства та інші юридичні джерела європейських країн, які запровадили процедуру документування юридичних фактів судовими виконавцями та їх фіксування у певних юридичних документах встановленої форми (протоколах фактичного стану, звітах виконавців про фактичні обставини тощо) з метою їх використання як доказів у суді чи для врегулювання юридичних спорів у позасудовому порядку.

Незважаючи на певну розбіжність термінології, що використовується у різних країнах для позначення діяльності судових виконавців щодо документування фактичних обставин поза виконавчим провадженням, вдалося визначити низку спільних рис такого документування, що характерні практично для всіх досліджених країн.

Встановлено, що виконавці наділені повноваженнями складати протоколи фактичного стану не лише за дорученням суду, а й на замовлення фізичних та юридичних осіб. Протоколи фактичного стану, складені виконавцями, мають високий ступінь достовірності, а отже, підвищену доказову силу. Під час складання протоколу фактичного стану на замовлення фізичної чи юридичної особи виконавець має рівно стільки прав, скільки й сам замовник, а отже, він не вправі без дозволу третіх осіб здійснювати втручання в їх життя та застосовувати до них заходи примусу. Складаючи протокол фактичного стану, виконавець лише фіксує фактичні обставини, як він їх особисто сприймає на конкретний момент часу, не роблячи власних висновків та не надаючи жодних власних оцінок таким обставинам. Протокол фактичного стану супроводжується фотознімками, а у деяких випадках – аудіо- чи відеозаписами, однак обов'язково повинен містити словесний опис фактичних обставин. Хоча протоколи фактичного стану, зазвичай, складаються виконавцями для їх подальшого використання як доказів у суді, відмічається позитивний вплив таких документів на можливість позасудового врегулювання спору.

Ключові слова: *цивільний процес, виконавчий процес, повноваження виконавців, встановлення фактів, примусове виконання рішень, протокол фактичного стану.*

This scientific article is devoted to conducting a comparative analysis and determining the common features of the procedure for documenting the actual circumstances by bailiffs outside of enforcement proceedings in some European countries, such as France, Belgium, Lithuania, Poland and Moldova.

The provisions of the current legislation and other legal sources of European countries, which introduced the procedure of documenting legal facts by bailiffs and recording them in certain legal documents of the established form (protocols of the actual state, bailiff's certified reports, etc.) in order to use them as evidence in court or to settle legal disputes out of court, were analyzed.

Despite a certain discrepancy in the terminology used in different countries to denote the activities of bailiffs regarding the documentation of actual circumstances outside the enforcement proceedings, it was possible to identify a number of common features of such documentation, which are characteristic of almost all the studied countries.

It has been established that executors are empowered to draw up bailiff's certified reports not only on the authority of the court, but also on the order of individuals and legal entities. Bailiff's certified reports, drawn up by the executors,

have a high degree of reliability, and therefore increased probative value. When drawing up a bailiff's certified report on the order of a natural or legal person, the enforcement agent has exactly as many rights as the customer himself, and therefore he has no right to interfere in their lives and apply coercive measures to them without the permission of third parties. When compiling a bailiff's certified report, the performer only records the actual circumstances, as he personally perceives them at a specific moment in time, without drawing his own conclusions and without giving any personal evaluations of such circumstances. The bailiff's certified report is accompanied by photographs, and in some cases – audio or video recordings, but must necessarily contain a verbal description of the actual circumstances. Although bailiff's certified reports are usually drawn up by enforcement agents for their further use as evidence in court, the positive impact of such documents on the possibility of out-of-court dispute settlement is noted.

Key words: *civil process, executive process, authority of enforcement agents, establishment of facts, enforcement of decisions, bailiff's certified report.*

Постановка проблеми. Для вітчизняного законодавства та юридичної практики вже звичним є стан речей, коли до послуг державних або приватних виконавців звертаються виключно після того, як було отримано рішення суду або іншого органу чи посадової особи, що підлягає примусовому виконанню. Даний підхід знайшов своє відображення у ст. 3 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» згідно положень якої «завданням органів державної виконавчої служби та приватних виконавців є своєчасне, повне і неупереджене виконання рішень, примусове виконання яких передбачено законом» [1]. Тобто наразі діяльність українських державних та приватних виконавців обмежена виконавчим провадженням, та за його межі не виходить. Але така ситуація існує не в усіх країнах. В деяких країнах Європи існує усталена практика документування виконавцями різного роду юридичних фактів поза виконавчим провадженням, що є доволі ефективним засобом реалізації та захисту фізичними та юридичними особами своїх прав та охоронюваних законом інтересів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика правового статусу державних та приватних виконавців, їх повноважень та напрямів діяльності розглядалася у працях таких науковців та юристів-практиків як: А.М. Авторгов, В.В. Баранкова, Ю.В. Білоусов, С.В. Васильєв, О.Б. Верба-Сидор, Н.Ю. Голубева, М.С. Долинська, В.В. Комаров, Л.С. Малярчук, І.С. Мельник, В.М. Притуляк, О.С. Снідевич, В.І. Тертишніков, С.Я. Фурса, Ю.С. Шемшученко, В.М. Шерстюк, М.Й. Штефан, С.В. Щербак та ін. Однак питання запозичення закордонного досвіду документування державними та приватними виконавцями юридичних фактів поза

виконавчим провадженням, як правило, залишаються поза увагою вітчизняних дослідників.

Метою даної статті є здійснення порівняльного аналізу та визначення спільних рис процедури документування фактичних обставин судовими виконавцями поза виконавчим провадженням у деяких європейських країнах.

Виклад основного матеріалу. У контексті запозичення закордонного досвіду щодо наділення державних та приватних виконавців повноваженнями здійснювати складення протоколів фактичного стану варто звернути увагу на відповідне законодавство та виконавчу практику Франції. У Франції судові виконавці (*huissier de justice*), які з 1 липня 2022 року отримали назву «уповноважені юстиції» (*commissaire de justice*), є міністерськими державними службовцями, професіоналами, яким держава Ордонансом № 45-2592 від 2 листопада 1945 року (*Ordonnance n° 45-2592 du 2 novembre 1945 relative au statut des huissiers*) делегувала державні повноваження, а отже, вони у своїй діяльності мають проявляти незалежність та неупередженість. Так відповідно до ст. 1 вищезазначеного Ордонансу № 45-2592 від 2 листопада 1945 року уповноважені юстиції можуть за дорученням суду або на прохання окремих осіб робити звіти про фактичні обставини (*proces-verbal de constat d'commissaire de justice*), виключаючи будь-яку власну оцінку щодо фактичних чи правових наслідків таких обставин. За винятком кримінальних справ, де вони мають цінність лише як звичайне джерело інформації, ці звіти мають автентичний характер, доки не буде доведено протилежне [2].

Виходячи зі змісту наведеного законодавчого положення, звіти уповноважених юстиції поділяють на судові, тобто ті, що були зроблені за дорученням суду, та позасудові, які зро-

блені на замовлення фізичних чи юридичних осіб [3].

Зазвичай, звіти уповноважених юстиції, які виконуються за дорученням суду, складаються на підставі судових ухвал, що постановляються на підставі ст. 145 ЦПК Франції [4], яка передбачає процедуру, схожу на процедуру забезпечення судових доказів за ЦПК України.

Уповноважених юстиції інколи називають «очима судді», адже вони за дорученням суду можуть виїхати на місце та зафіксувати обставини так, як вони мають місце у конкретних умовах місця і часу. При цьому, незважаючи на так званий статус «очей судді», вони при складанні звіту користуються всіма своїми чуттями (зором, слухом, запахом, дотиком та навіть смаком).

Якщо звіт складається на замовлення фізичної або юридичної особи, такі особи повинні мати повну дієздатність (від імені юридичної особи може діяти її уповноважений орган чи посадова особа) та необхідний обсяг повноважень для замовлення відповідного звіту. Наприклад, якщо власник житлового приміщення бажає, щоб уповноважений юстиції склав звіт всередині житла, в якому проживає орендар, це можливо лише з дозволу орендаря [3].

Для фіксації даних уповноважений юстиції може використовувати фото- чи відеокамеру, диктофон, дрон. Також при складанні звіту про фактичні обставини він вправі скористатися вимірювальними приладами, такими як рулетка, термометр, шумомір та ін. Він може замовити лабораторний аналіз, встановити манометри для вимірювання розвитку тріщини тощо. Усі ці дії та використовувані інструменти мають бути точно описані у звіті. При цьому навіть у разі подальшого припинення існування певної обставини, звіт уповноваженого юстиції дає змогу довести її існування у конкретний момент часу.

Важливо, що уповноважений юстиції має бути максимально нейтральним та об'єктивним, складаючи звіт про фактичні обставини. Він не вправі надавати будь-яких оцінок зафіксованим обставинам. Наприклад, під час фіксування шумового забруднення він не може охарактеризувати зафіксований шум як незручність або вказати, що спостережувані шуми є достатніми, щоб заважати людині під час сну [3].

Уповноважений юстиції може діяти в будь-який час вдома у особи, яка замовила його послуги, у приміщеннях компанії, яка цього вимагає, у громадському чи іншому місці, відкритому для публіки. Наприклад, щоб встановити докази нічного шумового забруднення, він може прийти вночі до людини додому.

Водночас, щоб втрутитися у справи сторонньої особи, наприклад, сусіда чи орендаря, уповноваженому юстиції необхідний їх чіткий дозвіл або наказ судді, який санкціонує такі дії. У цьому випадку звіт можна зробити лише в установленій законом час: з понеділка по п'ятницю, окрім святкових днів, з 6:00 до 21:00.

Звіт про фактичні обставини подається в паперовій або електронній формі та зберігається протягом 25 років. Після цієї дати він передається до відомчого архіву, де з ним може ознайомитись будь-яка зацікавлена особа [5].

Дуже подібною до французької є процедура складання судовими виконавцями звітів про фактичні обставини у Бельгії. Судовий виконавець у цій країні є одночасно державними службовцями та представниками незалежної професії. Це захищена професія. В Бельгії фіксована кількість судових виконавців [6].

Повноваження судових виконавців складати звіти про фактичні обставини передбачено п. 2° § 1 статті 519 Судового кодексу Бельгії (article 519, § 1er, 2° Code Judiciaire), згідно положень якого судові виконавці вправі складати за дорученням суду або на прохання окремих осіб звіти про фактичні обставини, виключаючи будь-яке оціночне судження про причини та фактичні чи правові наслідки, які можуть з цього виникнути, а також звіти, необхідні для реалізації поставлених перед ними завдань; ці звіти містять достовірну інформацію щодо матеріальних фактів і даних, які судовий виконавець може спостерігати за допомогою чуттєвого сприйняття [7].

Правила складання звітів про фактичні обставини бельгійськими судовими виконавцями аналогічні до тих, що діють у Франції. Як і у Франції звіти судових виконавців у Бельгії мають юридичну силу автентичних актів та можуть піддаватися сумніву лише в рамках процедури реєстрації підrobки.

У Литовській Республіці практика складання судовими виконавцями (antstoliai) про-

токолів фактичного стану (*faktinių aplinkybių konstatavimo protokole*) з'явилась уз 2003 році та є доволі поширеною в цій країні. Правовим підґрунтям для цього слугують норми Закону Литовської Республіки «Про судових виконавців» (*Lietuvos Respublikos Antstolių Įstatymas*) та ст. 635 Цивільного процесуального кодексу Литовської Республіки (*Lietuvos Respublikos Civilinio Proceso Kodeksas*).

Так, у ч. 1 ст. 2 Закону Литовської Республіки «Про судових виконавців» серед функцій судових виконавців вказане встановлення фактичних обставин (*faktinių aplinkybių konstatavimo*).

Одним з повноважень судових виконавців, закріплених у ст. 21 Закону Литовської Республіки «Про судових виконавців», є повноваження здійснювати встановлення фактичних обставин як за ухвалою суду (ч. 1 ст. 21), так і без судової ухвали в порядку надання послуг (п. 2 ч. 2 ст. 21).

Відповідно до ст. 23 цього ж закону встановлення фактичних обставин – це детальний опис обставин, предметів чи майна, їх стану в протоколі фактичного стану. Фактичні обставини можуть бути додатково зафіксовані засобами відео- чи аудіозапису. Такі аудіо- чи відеозаписи фактичних обставин є невід'ємною частиною протоколу фактичного стану.

Судовий виконавець з'ясовує фактичні обставини з дотриманням принципів об'єктивності, неупередженості та точності.

Офіційним письмовим доказом є протокол фактичного стану, складений судовим виконавцем у встановленому законом порядку.

При з'ясуванні фактичних обставин на звернення фізичних або юридичних осіб складається протокол фактичного стану у двох примірниках. Один з них видається особі, за заявою якої відбувалося документування фактичних обставин, а другий зберігається в офісі судового виконавця (виконавців). Протокол фактичного стану в електронній формі, за винятком відео- чи аудіозапису, передається до бази даних інформаційної системи державних виконавців у порядку, встановленому положеннями інформаційної системи державного виконавця, не пізніше дня, наступного за його складанням.

За ухвалою суду фактичні обставини встановлюються в порядку, встановленому Цивіль-

ним процесуальним кодексом Литовської Республіки [8].

Згідно положень ч. 1 ст. 635 Цивільного процесуального кодексу Литовської Республіки встановлення фактичних обставин – детальний опис фактичних обставин, об'єктивно видимих та визначених судовим виконавцем у протоколі фактичного стану. Встановлені фактичні обставини можуть бути додатково зафіксовані за допомогою відео- чи аудіозапису. Такі аудіо- чи відеозаписи є невід'ємною частиною протоколу.

Відповідно до ч. 4 ст. 635 Цивільного процесуального кодексу Литовської Республіки протокол фактичного стану, складений судовим виконавцем, є офіційним письмовим доказом і має високий ступінь доказової сили [9].

У литовських юридичних джерелах протоколи фактичного стану, складені судовими виконавцями, інколи називають «юридичними фотографіями» [10], адже вони фіксують певні юридично значимі обставини у тому вигляді, як вони існують на конкретний момент часу. І така фіксація має юридичну силу офіційного доказу для суду та інших державних органів.

Протокол фактичного стану передається Замовнику та реєструється в базі даних Міністерства юстиції Литовської Республіки. Як і французькі та бельгійські виконавці, судові виконавці Литовської Республіки під час складання протоколу фактичного стану мають такий самий обсяг прав, що й замовник, а отже, не вправі здійснювати проникнення на чужу територію чи іншим чином втручатися в життя третіх осіб. Такі порушення під час складання протоколу фактичного стану спричиняють його недійсність.

Викладаючи фактичні обставини в протоколі, судовий виконавець лише констатує, описує обставини, які він особисто спостерігає, однак не робить з них висновків та оціночних суджень. Він також повинен уникати двозначних або непрямих описів у тексті протоколу [10].

Серед країн, найближчих до нас територіально та культурно, які запровадили до свого законодавства та виконавчої практики документування виконавцями юридичних фактів поза виконавчим провадженням, на увагу заслуговує досвід Республіки Польща.

Відповідно до п. 2 ч. 4 ст. 3 Закону Республіки Польща «Про судових виконавців» (Ustawa z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych) судові виконавці (komornicy sądowi) наділені повноваженнями складати протоколи фактичного стану (protokół stanu faktycznego).

Протокол фактичного стану, про який ідеться у вищезазначеній нормі закону, є документуванням фактичних спостережень судового виконавця, отриманих в результаті особистого огляду. Предметом протоколу не можуть бути спостереження, зроблені на основі реєстрів та інших відкритих джерел інформації, доступних судовому виконавцю, а також припущення щодо конкретних явищ, обставин і причинно-наслідкових зв'язків. Під час особистого огляду судовий виконавець не має права застосовувати жодних примусових заходів або вдаватися до подолання опору осіб, які беруть участь в огляді (ст. 4 Закону Республіки Польща «Про судових виконавців») [11].

Протоколи фактичного стану можуть складатися польськими судовими виконавцями за дорученням прокурора чи суду в процесі розгляду справи, або на замовлення фізичних чи юридичних осіб. Вони є офіційними документами в розумінні § 1 ст. 244 Цивільного процесуального кодексу Республіки Польща та є доказами описаних у них обставин.

Протоколи фактичного стану, складені судовими виконавцями, мають відповідати вимогам ст. 809 Цивільного процесуального кодексу Республіки Польща, згідно положень якої вони повинні містити:

- 1) позначення місця і часу проведення огляду;
- 2) імена та прізвища сторін та інших осіб, які беруть участь у проведенні огляду;
- 3) опис фактів, які виконавець спостерігає під час огляду;
- 4) звернення та заяви присутніх під час проведення огляду осіб;
- 5) зазначення про оголошення протоколу;
- 6) підписи присутніх осіб або зазначення причини відсутності підпису;
- 7) підпис судового виконавця [12].

Цікаво, що законодавством Республіки Польща встановлено фіксований розмір оплати за складання судовими виконавцями протоколів фактичного стану, що становить 400 злотих

(ст. 42 Закону Республіки Польща «Про виконавчі витрати» – Ustawa z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych) [13].

Не менш цікавим є й досвід Республіки Молдова, у якій також існує практика складання судовими виконавцями (executorului judecătoresc) так званих констатаційних актів (actului de constatare).

Правовою основою здійснення молдовськими судовими виконавцями документування фактичних обставин поза виконавчим провадженням є положення ст. 25 Виконавчого кодексу Республіки Молдова (Codul De Executare al Republicii Moldova), згідно положень якого за заявою заінтересованої особи судовий виконавець може задокументувати будь-які факти та фактичні обставини, у тому числі з метою виконання ухвали щодо забезпечення доказів. Документування фактів здійснюється шляхом складання акту, що має доказову силу. Факти, встановлені за допомогою складеного судовим виконавцем акту, можуть бути використані як докази в судовому процесі і не вимагають додаткового підтвердження, будучи дійсними, допоки не доведено протилежного. При складанні констатаційного акту судовий виконавець відображає у ньому лише об'єктивно існуючі обставини та факти, без формулювання ним власних висновків та оцінок. При документуванні фактів та фактичних обставин судовий виконавець має право використовувати технічні засоби. Збір за документування фактів та фактичних обставин оплачується стороною, яка замовила їх документування. В процесі документування фактів або фактичних обставин судовий виконавець не вживає заходів примусового виконання. Констатаційному акту надається унікальний номер у порядку, встановленому Радою Національної спілки судових виконавців Республіки Молдова [14].

Висновки. Дослідивши законодавство та інші юридичні джерела європейських країн, у яких було запроваджено практику документування судовими виконавцями фактичних обставин поза виконавчим провадженням, незважаючи на певну розбіжність термінології, вдалося визначити низку спільних рис такого документування, що характерні практично для всіх досліджених країн:

Виконавці наділені повноваженнями складати протоколи фактичного стану не лише за дорученням суду, а й на замовлення фізичних та юридичних осіб.

Протоколи фактичного стану, складені виконавцями, мають високий ступінь достовірності, а отже, підвищену доказову силу.

Під час складання протоколу фактичного стану на замовлення фізичної чи юридичної особи виконавець має рівно стільки прав, скільки й сам замовник, а отже, він не вправі без дозволу третіх осіб здійснювати втручання в їх життя та застосовувати до них заходи примусу.

Складаючи протокол фактичного стану, виконавець лише фіксує фактичні обставини, як він їх особисто сприймає на конкретний момент часу, не роблячи власних висновків та не надаючи жодних власних оцінок таким обставинам.

Протокол фактичного стану супроводжується фотознімками, а у деяких випадках – аудіо чи відеозаписами, однак обов'язково повинен містити словесний опис фактичних обставин.

Хоча протоколи фактичного стану, зазвичай, складаються виконавцями для їх подальшого використання як доказів у суді, відмічається позитивний вплив таких документів на можливість позасудового врегулювання спору.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 29. Ст. 535.
2. Ordonnance n° 45-2592 du 2 novembre 1945 relative au statut des huissiers. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000006069177>.
3. Constat d'huissier. URL: <https://www.cb-huissiers.com/constat-huissier>.
4. Code de procédure civile. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000006410268.
5. Comment se déroule un constat de commissaire de justice? URL: <https://commissaire-justice.fr/constat-commissaire-de-justice/comment-se-deroule-un-constat>.
6. De stagiaire à huissier de justice. URL: <https://www.huissiersdejustice.be/lhuissier-de-justice/de-stagiaire-huissier-de-justice>.
7. Code Judiciaire Belge. URL: <https://www.droitbelge.be/codes.asp#jud>.
8. Lietuvos Respublikos Antstolių Įstatymas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.167057?jfwid>.
9. Lietuvos Respublikos Civilinio Proceso Kodeksas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.162435/asr>.
10. Faktinių aplinkybių konstatavimas. URL: <https://www.vykdytojas.lt/lt/paslaugos/product/3/paslauga>.
11. Ustawa z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180000771>.
12. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdul9640430296>.
13. Ustawa z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180000770>.
14. Codul De Executare al Republicii Moldova. URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122067&lang=ro.